

ÖĞRETME VE ÖĞRENME AÇISINDAN BİLİMSEL ARAŞTIRMA YAYINLARINDA İŞARETLERDEN VE TABLOLARDAN YARARLANMA

Özgür AY*

Eğitim araçları arasında kitapların ve yazılı materyallerin büyük bir önemi vardır. Bunlarda bulunması gereken birtakım özellikler, çeşitli araştırmalarda yer yer ele alınmış, ancak bugüne kadar yayınlanan bilimsel araştırmaların büyük bir bölümünde bu hususlar dikkate alınmamıştır. Bu makalede, bilimsel araştırma yayınlarının anlaşılabilirliğini kolaylaştırmak için, bilgisayar teknolojisinin “işaret”, “sembol”, “şekil”, “tablolama” vs. imkanlarından yararlanılmasının önemi ve gerekliliği üzerinde durulacaktır.

“İşaret”, “sembol”, “şekil”, “tablolama” vs.lerden yararlanılması, aslında, günlük hayatın pek çok yerinde görülmektedir.

	Bu işaretin anlamı, bulunduğu yerde “sigara içilmesinin yasak olduğu”dur. Bunu anlatmak için bu işaret yeterlidir. Başka bir yazıya veya söze gerek yoktur.
	Bu işaret, “ölüm tehlikesi var” anlamındadır. Konulduğu veya yerleştirildiği yere göre de değişik anlamlar kazanır.
	Her gün içinde uzun süre boğulduğumuz, didindiğimiz trafiki düzenlemek için de bazı işaretlerden ve sembollerden yararlanırız.
	

* Arş. Grv., Afyon Kocatepe Üniversitesi Uşak Eğitim Fakültesi

Bu işaretler, hem insanlara pratik gelir hem de anlaşılma kolaylığı açısından daha iyi sonuçlar verir. Bunların yerine birtakım yazılar kullanırsanız okumak zorlaşacak ve kurallara uymak güçleşecektir. Çünkü, “yaradılışı itibarıyla insan meraklı; ancak, sabırsızdır”. Bu yüzden de her zaman toplum hayatını düzenlemek için kullanılan kuralları basitleştirmek, insanların kolayca uyabilecekleri bir hale getirmek, kısacası, az şeyle çok şey anlatmak gerekir. Öyle ki, siyasi partiler bile kendilerini veya savundukları fikirleri bazı el hareketleriyle sembolleştirmektedirler. Yani işaretlerin insanların hayatlarını yönlendirmekte, insanlar arasındaki iletişimi sağlamakta ve değişik fikirleri ifade etmekte büyük görevleri vardır. İşte, işaretlerin bu iletişimi ve fikir alışverişini sağlama yönünün birtakım fikirlerin ve düşüncelerin anlatıldığı bilimsel araştırmalarda da kullanılması gerekmektedir.

Çağın, araştırmacılardan ve fikir adamlarından beklediği de budur:
Gelişen teknolojiyi kullanarak fikirlerini daha anlaşılır,
daha açık bir şekilde
anlatmak.

“Sözcüklere, sayılara ve sözcük kümelerine, sayı kümelerine resim veya şekil gibi bakmak lazımdır. Çünkü sözcükler ve sayılar aslında, nesnelerin, soyut ve somut kavramların her milletin kendi dilindeki simgelerle anlatımıdır.”¹

Harflerin / Alfabelerin Oluşturulmasında “İşaret” ve “Sembol”lerin Yeri:

Bizzat, harflerin meydana gelmesinde de, “fikir yazısı” denilebilecek bazı “sembol” ve “işaretler” kullanılmıştır. Zaten insanoğlu yazıyı da, bu şekildeki bazı resimleri, işaretleri kullanarak bulmuştur. Alfabelerin gelişme seyrine baktığımızda **resim yazısından (idiogram) hece yazısına (piktogram), hece yazısından da işaretlere, harflere** geçildiğini görürüz. Uzağa gitmeye gerek yok, kendi millî harflerimiz olan Köktürk yazısını incelediğimizde de, Türk düşünce sisteminden çıkmış işaretlerin ne kadar güzel bir alfabe oluşturduğunu görebiliriz.²

¹ Ruşen, Mustafa, **Hızlı Okuma**, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1998 s. 58

² Ergin, Muharrem, **Orhun Abideleri**, İstanbul: Boğaziçi Yayınları 1998, s.XXXI-XXXII.

işaret	Anlamı	ses değeri
↓	Ok	Ok-kO
D	ay / ya(y)	ay-ya

Bu abidelerdeki işaretler ile hece karşılıkları arasındaki ilgiye ve daha o devirde bu işaretlerle dikilen muhteşem eserlere dikkat edilirse, işaretlerin fikirleri anlatmadaki ve yazıyı ortaya koymadaki önemi kolayca anlaşılabilir.

İnsanların günlük hayatlarında birbirleriyle iletişimlerini sağlayan en büyük vasıta hiç şüphesiz dildir. Bu dil de konuşma becerisi anlamında alınabileceği gibi, beden dili açısından da değerlendirilebilir. Çünkü insanlar günlük hayatlarında ve mesleki alanlarında bu beden dilinden çok fazla yararlanır. Özellikle işi öğretme-öğrenme olan ve eğitimin çeşitli kademelerinde görev alan öğretmenler, bu dilden yararlanmak zorundadırlar. Öyle ki, çoğu sözle veya yazıyla anlatamadıkları şeyleri beden dilleriyle yani, bazı işaret ve hareketlerle kolaylıkla anlatabilirler.

“Öğretmenler ilişki kurmak zorundadırlar, büyük gruplar karşısında konuşurlar, ders materyallerine ilgi duymak ve çalışmalarını için kişileri motive etmek zorundadırlar, sosyal davranışlara öncülük ederler, duygu ve çelişkilerin üstesinden gelmek zorundadırlar. vs. Bütün bunları yaparken sözsüz araçlar kullanır ve sözlü ifade ile birlikte önemli rol oynar.”¹

Öğretmenler ile sınıf arasında pasif ilişki sağlayan davranış ve jestler olduğu gibi, bunun tersi de söz konusudur. Öğretmenlerin bariyer teşkil eden hareketleri yapmaktan kaçınmaları ve özellikle ilişki kurma çabasında olmaları gerekir. “Kendi görevi çerçevesinde beden dilini etkili olarak kullanmak, öğretmenin davranış repertuarına dahildir.”²

Öğretmenlerin davranışlarının, hareketlerinin öğrencilerin başarısı üzerindeki etkisi hususunda pek çok araştırma yapılmış ve bu etkinin çok büyük olduğu yargısına ulaşılmıştır.

Sözlü anlatımda kullanılan beden dili ile yazıda kullanılan;

¹ Schober, Otto, **Beden Dili (Davranış Anahtarı)**, Çeviren: Dr. Süeda Özbend, İstanbul: Arion Yayınevi, 1996. s. 116.

² a.g.e. s. 118.

işaretler,

semboller,

şekiller,

tablolar,

karikatürler,

resimler,

rakamlar,

singeler vs.

arasında çok büyük paralellikler vardır. Çeşitli ve uygun işaretlerin ve tabloların herhangi bir konuyu öğretmek amacıyla yapılan ve yayınlanan bilimsel araştırmalarda kullanılması gerekmektedir. Çünkü bu amaçla yazılmış bir makale veya yazı, eğitimcinin veya eğitimle uğraşan kişinin o alandaki düşüncelerinin yazıya geçirilmiş şeklidir. Öğretmenin bu alandaki düşüncelerini yazıyla değil de sözle anlattığını düşünelim. Nitekim eğitim kurumlarındaki dersliklerde de bu şekilde uygulanmıyor mu? Öğretmenin buradaki anlatma işi sadece basit ve düz bir şekilde olmaz. En azından iyi bir eğitimci böyle davranmaz. Ondan dili güzel kullanması, örnekler vermesi, vurgulamalara dikkat etmesi, dikkati konunun önemli yerlerine çekebilmesi ve birtakım metotları kullanması istenir. Yani işin içine bazı

hareketler

jestler

mimikler

bakışlar

vurgulamalar

da girer.

İşte, bu hareketlerin, jestlerin, mimiklerin bir konuyu anlatırken olduğu gibi, yazıya geçirirken de kullanılması gerekir.

Peki, sözlü anlatımda yararlandığımız “hareketler”, “jestler”, “mimikler”, “bakışlar”, “vurgulamalar” vs. nin yerine yazılı ifadelerde ne kullanılabilir?

Bilimsel yayınlarda, bu amaç için, gelişen bilgisayar teknolojisinin de yardımıyla birtakım işaretler, tablolar, semboller vs. kullanılabilir.

Bu sayede, öğrenci veya okuyucu okuduğu bilimsel yayında aradığını kolayca bulur; nelerin vurgulandığını, nelerin önemli olduğunu, nelere dikkat etmesi gerektiğini anlar ve sonuca kolayca ulaşır.

“İnsanlar her zaman somut olarak gördüğü, algıladığı şeyleri, onların soyut kavramlarla anlatılmasından daha kolay öğrenir. Bu nedenle öğrenci mümkünse ders konusu olan eşya ve nesnelere doğrudan karşı karşıya getirilmeli; bu mümkün olmadığı zaman o nesne veya olayın modeli, fotoğrafı veya başka bir simgesi gösterilmelidir.... Soyut konuların öğretilmesinde somut konulardan faydalanılmalıdır.”¹ Bu, öğretim yöntem ve teknikleri açısından son derece önemlidir. İşte, işaretler, tablolar, simgeler vs. de ele alınan konunun somutlaştırılmasını ve daha çekici bir hale getirilmesini sağlar. Dolayısıyla konuyu öğrenmek kolaylaşır ve zevkli bir hale gelir.

İşaretler ve Tablolar Bilimsel Araştırma Yayınlarında Nerelerde ve Nasıl Kullanılabilir?

Biz, bilimsel makalelere ve araştırmalara, *bir konuyu öğretmek, bilinmeyen bazı hususları aydınlatmak, yapılan bir araştırmanın sonuçlarını yaygınlaştırmak için yazılmış birer eğitim materyali* olarak bakıyoruz. En azından yazılış amaçlarının bu olması gerektiğine inanıyoruz. Ayrıca, bilimsel bir yazının bilimsellik boyutunun yanında *sürüklü* olmak, *anlaşılır* olmak ve *çekici* olmak gibi birtakım özelliklere sahip olması da lazımdır.

Bilimsel yazıların ve araştırmaların da bir gelişim sürecinden geçtiğini ve bunun da daha çok bilgisayar teknolojisindeki gelişmelerle paralel olarak gerçekleştiği görülmektedir. Çok önceleri el yazısıyla, sonraları daktiloyla düz bir şekilde yazılan ve yayımlanan araştırmalar, son zamanlarda bilgisayar teknolojisindeki gelişmelerle istenilen şekilde ve istenilen özelliklere sahip olarak yazılmakta ve yayımlanmaktadır. Teknolojideki bu

¹ Ergün, Mustafa - Özdaş Ali. *Öğretim Yöntem ve Teknikleri*. İstanbul 1997, s. 7.

ilerlemeler, ister istemez, öncekilerden farklı ve değişmelere uyum sağlayabilecek esnekliği bünyesinde barındıran yazılı materyallerin geliştirilmesini hızlandıracaktır.

Bilgisayar teknolojisinin nimetlerinden işaretlerin, tabloların, simgelerin, şekillerin vs. nerede ve nasıl kullanılacağı hususu şu anda kesin olarak ortaya konulamamaktadır. Çünkü, bu şekilde hazırlanmış, yani işaretlerin ve tabloların kullanıldığı bilimsel araştırma sayısı oldukça sınırlıdır. Bu konuda kesin bir değerlendirmenin yapılabilmesi için, bu sayının artması ve hangi işaret veya simgenin nerede kullanılmasının daha doğru olduğunun tespit edilmesi gerekmektedir. Ancak, şu anda bu tür araştırmalarda kullanılmak üzere şu önerilerde bulunulabilir:

1. Örneklerde Kullanılabilir:

Bilimsel araştırma yayınlarında örneklerin verilmesi sırasında bilgisayar teknolojisinin "işaret", "sembol", "şekil", "tablolama" vs. imkanlarından yararlanılabilir.

Genel olarak geçişli fiil cümlelerinde bulunan, yüklem bildirdiği ve öznenin yaptığı işten doğrudan doğruya etkilenen, ya da "-i" durumundaki tümleçlere "nesne" ya da "düz tümleç" denir.

- *Abdullah Efendi, gecenin sukuneti içinde bu manzarayı doya doya seyretti. (Ahmet Hamdi Tanpınar)*
- *Bir cürüm yaptığuma kani değildim. Hakarete uğradım ve cevabını verdim. Siz de benim yerimde olsaydınız aynı şeyi yapardınız. (Peyami Safa)*

2. Konuyu anlamak/anlatmak için büyük önem taşıyan yerlerin belirtilmesinde kullanılabilir:

Elimizdeki makalede, makalenin yazılış amacı, gerekliliği ve önemini anlatıldığı cümleler şu şekilde verilmiştir.

4. “Cümlelerin Temel Öğeleri Dışındaki Unsurları” üzerine yapılan bir Bitirme Tezinde¹, çeşitli bilim adamlarının cümle ile ilgili tanımları, bir bakışta, sınıflandırılmış bir şekilde görülebilmesi için şu şekilde verilmiştir:

1. Cümlelerin Tanımı:

- “Bir duyguyu, bir düşüncüyü, bir isteği, bir yargıyı, bir olayı anlatmak için kurulan sözcük dizisine *tümce* denir.” (T.N.G. 76,77)
- “İki unsur arasındaki olumlu veya olumsuz ilgiyi, sözü dinleyende soruya yer bırakmayacak şekilde tam ve doğru olarak haber veya dilek (inşa) yoluyla ifade eden kelimeler dizisine *cümle* denir. (M.K.B)
- “*Cümle* bir fikri, bir düşüncüyü, bir hareketi, bir duyguyu, bir hadiseyi tam olarak bir hüküm halinde ifade eden kelime grubudur.” (M.E. 376)
- “Bir düşüncüyü, bir duyguyu, bir durumu, bir olayı yargı bildirerek

anlatan kelime veya kelime dizisine *cümle* denir.” (L.K. 44, 45)

- “Bir yargı taşıyan; bir düşüncüyü, bir duyguyu, bir isteği dile getiren çekimli bir eyleme ya da çekimli bir eyleme veya eylem almış ad soylu bir sözcükle düzenlenen anlamlı en geniş dil birliğine *tümce* denir.” (M.K. 261, 160)
- “Anlam, yapı ve görev ilgisiyle bütünleşen söz dizisine *tümce* denir.” (H.D. 10, 11)

¹ Ay, Özgür, **Cümlelerin Temel Öğeleri Dışındaki Unsurları**, Basılmamış Bitirme Çalışması, A.K.Ü. Uşak Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü, Uşak 1998.

4. Bir takım tasniflerin ve sıralamaların yapılmasında kullanılabilir:

Birden çok kavramın (işaret, tanım, vs.) bir arada gösterilmesi gerektiği bir durumda, şöyle bir tablo verilebilir:¹

işaret	Anlamı	ses değeri
↓	Ok	Ok-kO
D	ay / ya(y)	ay-ya

Harf ve rakam kullanılarak yapılan sınıflandırma, en yaygın kullanılan metotlardandır:

Tümleş türlerini söyle sıralayabiliriz:

A. Ad tümleşleri:

1. Nesne: (Düz tümleş),

2. Dolaylı tümleş

B. Zarf tümleşleri.

6. Çeşitli metotların uygulanması sırasında kullanılabilir:

“Düşündürme-Sorgulama Soruları ile Düzeltme” yönteminin kullanıldığı bir makalede soru ve cevaplar şu şekilde verilmiştir:²

 s o r u 1. Koruyucu ünsüz veya kaynaştırma ünsüzü ne demektir?
 cevap : Ünlü ile biten bir kelimeye ünlü ile başlayan bir ek getirilirken, iki ünlü dilimizde yan yana gelemeyeceği için, araya bir kaynaştırma ünsüzü girer. Buna koruyucu ünsüz veya kaynaştırma ünsüzü denir.

¹ Bu maddenin örneği eldeki makalenin daha önceki sayfalarından alınmıştır.

² Bu örnekler Doç. Dr. Gürer Gülsevin'in aynı dergide bulunan “Türkçe Dilbilgisi Öğretiminde, Şartlandırılmış Yanlıların ‘Düşündürme-Sorgulama Soruları ile Düzeltmesi’ Yöntemi Üzerine Bir Örnek” adlı makalesinden alınmıştır. Bu makale-de, bilimsel bir araştırma yayınında “işaret”, “tablo”, “şekil”, “sembol”, “simge” vs. kullanımını gösteren güzel örnekleri bulmak mümkündür.

ö

s o r u 11. (Üçüncü kişi iyelik ekini alıp ünlü ile biten) **k a p ı+s ı** veya **'bu'** kelimesine, (ünsüz ile başlayan) ayrılma hali eki **“+dan”** getirilirken *araya bir koruyucu ünsüz **girmesi gerekir mi?***

☠

cevap : ☹ 1. Gerekir.

2. Gerekmez. 😊

İkinci örnekte sorulan sorunun ve cevabın son derece önemli olduğu görülmekte, dikkatin cevap üzerine çekilebilmesi için “☠” sembolü, doğru ve yanlış cevabı gösterebilmek için de ayrıca “😊”, “☹” sembolleri kullanılmıştır.

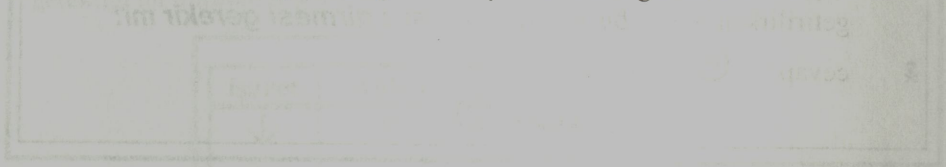
SONUÇ

Resimler, işaretler, tablolar, simgeler vs., eğitim araçlarında yazılı materyallerin önemli parçalarıdır; öğretimin ve öğrenmenin gerçekleştirilmesinde, geliştirilmesinde ve yaygınlaştırılmasında vazgeçilmez unsurlardır. Bu nedenle, bunların, ele aldığı konuyu öğretme, açıklama ve yaygınlaştırma kaygısı taşıyan her yazıda, her bilimsel araştırma yayınında kullanılması gerekmektedir.

Bir öğretme ve öğrenme faaliyetinin başarılı olabilmesinde nasıl ki öğretmenin tutumu ve davranışları en önemli rolü oynuyorsa, bir konuyu veya düşünceyi anlatmak, öğretmek ve yaygınlaştırmak için yazılan bilimsel yazılarda da konunun ve düşüncenin verilmiş sırası, vurgulamalar, kullanılan işaretler ve tablolar büyük önem taşır.

Bu makalemizi okuduktan sonra, bazı kişilerde, “Bu tür işaretler (veya tablolar) bilimsel bir araştırmayı ciddiyeften uzaklaştırmaz mı?” şeklinde bazı düşünceler ortaya çıkabilir. Buna cevap olarak da biz denilebilir ki, bilimsel bir araştırmada önemli olan metot ve araştırmanın kesin ve güvenilir bir sonuca ulaşmasıdır. Daha sonraki safhalarda ise, bunların öğretilmesi ve yaygınlaştırılması gelir. Bizim burada öne sürdüğümüz, sadece bu işaretlerin öğretme ve öğrenme açısından yarar sağlayabileceğidir. Ancak bu şekilde hazırlanmış, yani

işaretlerin ve tabloların kullanıldığı bilimsel araştırma sayısı oldukça sınırlıdır. Bu konuda kesin bir değerlendirmenin yapılabilmesi için, o şekilde hazırlanmış makalelerin sayısının artması ve hangi işaretin nerede kullanılmasının daha doğru olduğunun tespit edilmesi gerekir.

İşaretlerin ve tabloların kullanıldığı bilimsel araştırma sayısı oldukça sınırlıdır. Bu konuda kesin bir değerlendirmenin yapılabilmesi için, o şekilde hazırlanmış makalelerin sayısının artması ve hangi işaretin nerede kullanılmasının daha doğru olduğunun tespit edilmesi gerekir.

İşaretlerin ve tabloların kullanıldığı bilimsel araştırma sayısı oldukça sınırlıdır. Bu konuda kesin bir değerlendirmenin yapılabilmesi için, o şekilde hazırlanmış makalelerin sayısının artması ve hangi işaretin nerede kullanılmasının daha doğru olduğunun tespit edilmesi gerekir.

İşaretlerin ve tabloların kullanıldığı bilimsel araştırma sayısı oldukça sınırlıdır. Bu konuda kesin bir değerlendirmenin yapılabilmesi için, o şekilde hazırlanmış makalelerin sayısının artması ve hangi işaretin nerede kullanılmasının daha doğru olduğunun tespit edilmesi gerekir.

İşaretlerin ve tabloların kullanıldığı bilimsel araştırma sayısı oldukça sınırlıdır. Bu konuda kesin bir değerlendirmenin yapılabilmesi için, o şekilde hazırlanmış makalelerin sayısının artması ve hangi işaretin nerede kullanılmasının daha doğru olduğunun tespit edilmesi gerekir.